

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

КУЗНЄЦОВ СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ

УДК 342.951:347.79(477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ
ТА РЕАЛІЗАЦІЇ МОРСЬКОЇ ДОКТРИНИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.07 — адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Одеса – 2024

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі морського та митного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Опоненти:

доктор юридичних наук, професор
БАБІН Борис Володимирович,
Національний авіаційний університет,
професор кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства;

доктор юридичних наук, професор
ЛУЧЕНКО Дмитро Валентинович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
проректор з наукової роботи;

доктор юридичних наук, професор
ШКОЛИК Андрій Михайлович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри адміністративного
та фінансового права

Захист відбудеться «2» липня 2024 р. о 10:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 в Національному університеті «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Реферат розісланий «1» червня 2024 р.

Учений секретар спеціалізованої
вченої ради Д 41.086.01

Л. Р. Біла-Тіунова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Утвердження й ефективне підтримання статусу України як сучасної морської держави є одним зі стратегічних завдань та пріоритетних національних інтересів. Широкомасштабне російське вторгнення 24 лютого 2022 р. та свавільна окупація суходольних і морських просторів України державою-агресором значною мірою актуалізували проблеми публічного адміністрування морської діяльності та реформування його правового і наукового базису. Розвиток провідних морських держав світу відбувається відповідно до національних морських доктрин, якими визначаються основи їхньої морської політики, морської та військово-морської діяльності. В Україні морська доктрина конститується з часу набуття незалежності в 1991 р. та відрізняється пошуком оптимальної та найбільш працездатної моделі, спрямованої на забезпечення незалежності, сталого розвитку та інтеграції в євроатлантичний політичний, економічний, правовий і безпековий простір. Роль адміністративно-правового забезпечення її формування та реалізації є провідною через основоположний характер публічного адміністрування, адміністративного права і законодавства для розбудови й удосконалення усіх видів діяльності з використання та охорони морських просторів. Базованість адміністративно-правового забезпечення морської діяльності сучасної держави на комплексі міжнародних та регіональних правових і управлінських стандартів обумовлює залученість наднаціональних суб'єктів публічної адміністрації до системи управління морською діяльністю в Україні. Але, враховуючи специфіку форм і методів такого управління, функції з реалізації вироблених стандартів покладаються на внутрішньодержавні адміністративно-правові механізми, якими забезпечується дія кращих практик публічного адміністрування морської та інших видів діяльності, пов'язаних із використанням морських просторів.

Морська доктрина України на період до 2038 року, що затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2009 № 1307 (в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 № 1108) (далі – Доктрина 2018), є одним із перших прикладів довгострокового галузевого стратегічного планування в національній системі законодавства. Її було значною мірою реформовано у зв'язку з агресією РФ, що розпочалася у 2014 р., та на теперішній час вона підлягає черговому оновленню через значні виклики та загрози, що постали перед

Україною з ескалацією конфлікту у 2022 р. Реформуванню підлягає також інше галузеве законодавство з метою створення якісного правового базису реалізації, підтримання та захисту прав і національних інтересів України на морі.

Морську наукову доктрину України, поєднуючи напрацювання вітчизняної та зарубіжної науки і практики, досвід провідних морських держав світу, сприймаючи новаційні протоколи та практики здійснення морської діяльності, спрямовано на формування унікальної європейської моделі, виробленої в умовах жорсткого воєнного конфлікту та знаходження специфічних можливостей забезпечення працездатності портового комплексу держави за кризових умов. Адміністративно-правове забезпечення її формування та реалізації здійснюється за допомогою функціонування системи суб'єктів публічної адміністрації національного, регіонального та міжнародного рівнів, шляхом адміністрування морської діяльності України як держави прапора, держави порту та прибережної держави, розширення регіонального співробітництва та пошуку ефективних шляхів виходу з кризи, повноправного входження до загальноєвропейської системи водних транспортних комунікацій.

Актуальність теми дослідження зумовлено подальшим впровадженням в Україні адміністративної реформи, оновленням Кабінетом Міністрів України Морської доктрини України на період до 2035 року та Стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 року, розробленням і затвердженням інших програмних документів довгострокового планування розвитку водної транспортної галузі. Об'єктивна необхідність оновлення підходів до реформування публічного адміністрування морської діяльності вимагає створення ефективного наукового, законодавчого та управлінського базису її провадження, що поєднуються в рамках морської правової доктрини України. Її адміністративно-правовий вимір полягає у визначенні можливостей впливу органів виконавчої влади на створення умов для належного впровадження стандартів та кращих практик адміністрування морської, військово-морської, портової та інших видів діяльності, що тісно з ними пов'язані.

Поряд із цим, наукові дослідження морської доктрини України досі не отримували комплексного характеру. Винятком є монографія С.В. Ківалова «Нариси морської доктрини України» (2017), в якій визначено ключові принципи та напрями, за якими має формуватися морська доктрина сучасної Української держави, відображено еволюцію поглядів автора на морську політику України та охарактеризовано деякі

практичні заходи з її удосконалення. Окремі монографічні та навчальні видання, присвячені загальним засадам адміністративно-правового забезпечення морської діяльності, також формують науковий складник морської доктрини України. Одними з перших монографічних видань, в яких було досліджено окремі питання морської доктрини України, стали колективне дослідження «Сучасне міжнародне морське право та практика його застосування Україною» (1995) та монографія О.А. Щипцова «Україна – морська держава» (1998). Серед сучасних праць, присвячених публічному адмініструванню морської діяльності, слід відзначити такі дисертаційні дослідження: В.В. Сергійчик «Адміністративно-правові засади виконання Україною обов'язків держави прапора щодо контролю технічного стану морських суден» (2010), М.В. Никитюк «Правові підстави та процедури реєстрації суден на території України» (2010), Т.В. Аверочкіної «Адміністративна юрисдикція України в прибережних водах» (2018), С.В. Андрущенко «Правовий режим морського порту» (2021) та ін.

Оскільки адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації морської доктрини України є базовим для подальшої розбудови наукового та нормативного підґрунтя публічного адміністрування морської діяльності України, науково-теоретичною основою цього дослідження став науковий доробок представників загальнотеоретичної юриспруденції: В.В. Дудченко, Є.П. Євграфової, В.В. Завальнюка, О.В. Зайчука, М.В. Кармаліти, М.І. Козюбри, С.П. Кравченка, А.Ф. Крижановського, Ю.М. Оборотова, Н.М. Оніщенко, О.В. Петришина, В.Д. Ткаченка, В.А. Трофименка, І.В. Семеніхіна, О.Ф. Скакун, М.В. Цвіка, Ю.С. Шемшученка та ін.

При дослідженні теми використовувалися роботи українських і зарубіжних учених у галузі адміністративного права та публічного адміністрування морської і портової діяльності, а також регіональних та глобальних аспектів і практик такого адміністрування: В.Б. Авер'янова, Б.В. Бабіна, О.Ф. Висоцького, В.М. Гаращука, Є.В. Додіна, Д.А. Іванова, С.В. Ківалова, Т.Р. Короткого, С.О. Кузнецова, Д.В. Лученка, М.В. Никитюк, В.В. Серафімова, О.М. Стеця, М.Ю. Черкеса, О.М. Шемякіна, А.М. Школика, Л.М. Александера (L.M. Alexander), Дж.І. Алкайде (J.I. Alcaide), Л. Дж. Буше (L.J. Bouchez), Л. Ван Лангенхов (L. Van Langenhove), П. Верховена (P. Verhoeven), С. Гонзалес Соліс (S. Gonzales Solis), Р.-Ж. Дюпюї (R.-J. Dupuy), Р.П. Карлайла (R.P. Carlisle), Н. Кемоклідзе (N. Kemoklidze), Р. Коллінса (R. Collins),

А.Н. Костеа (A.N. Costea), А.В. Лой (A.V. Lowe), М. Лушука (M. Łuszczuk), Ф. Льясера (F. Llacer), А. Майкла (A. Michail), Т. Мейджора (T. Major), Ф. Паркінсона (F. Parkinson), Ф. Пінієлла (F. Piniella), Р. Рея (R. Rhea), Л. Фачана (L. Faqiang), Н.М. Ганнінгса (N.M. Hunnings), К. Гілла (C. Hill), Ф.Н. Гопкінса (F.N. Hopkins), Р.Р. Черчилля (R.R. Churchill) та інших дослідників. Інноваційний погляд на розширення меж правового регулювання адміністративного права та оновлення доктринальних поглядів на державне управління та публічне адміністрування міститься у розробках Т.В. Аверочкіної, С.В. Андрущенко, Б.А. Кормича, Р.С. Мельника, А.А. Пухтецької, І.П. Яковлева та ін.

Ці базові теоретичні напрацювання є вагомим внеском у розвиток як теорії адміністративного права, так і сфери публічного адміністрування морської діяльності та формування морської доктрини України. Водночас, нові виклики та загрози, що постали перед Україною з 2014 р. та значною мірою підсилилися з 2022 р., активне оновлення системи публічного адміністрування галузі та пошук шляхів підвищення ефективності її функціонування, а також важливість модернізації програмного документа – Морської доктрини України на період до 2035 року – та приведення її у відповідність до сучасних стандартів управління з урахуванням уже здійснених інфраструктурних проєктів обумовлюють необхідність проведення комплексного дослідження адміністративно-правового забезпечення формування та реалізації морської доктрини України. Підґрунтям дослідження є також практичний досвід управління галуззю, що дозволило виявити найбільш значущі елементи та особливості, сформувати науковий базис реформування й удосконалення Доктрини 2018, а також визначити кращі можливості для повної й ефективної реалізації її цілей, сфокусувати увагу на базових теоретико-прикладних засадах формування та реалізації таких доктрин у світі та в Україні.

Мета і завдання дослідження. Мета цього дослідження полягає у створенні на основі досягнень адміністративно-правової науки, норм адміністративного права, міжнародних та регіональних стандартів публічного адміністрування морської діяльності науково обґрунтованої концепції адміністративно-правового забезпечення формування та реалізації морської доктрини України, формулюванні висновків та пропозицій щодо удосконалення національної системи управління морською діяльністю за мирного часу та в умовах дії правового режиму воєнного стану з метою відновлення та захисту національних інтересів і

суверенних прав України у морських просторах. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність виконання таких основних наукових завдань:

визначити місце правових доктрин у системі публічного адміністрування морської діяльності;

розробити визначення базових теоретичних категорій доктринотворення у сфері морської діяльності;

охарактеризувати динаміку зміни Морської доктрини України на період до 2035 року;

означити теоретичні засади формування та реалізації морської доктрини України;

висвітлити особливості, форми та методи публічного адміністрування морської діяльності України як держави прапора та прибережної держави;

охарактеризувати концепцію «реального зв'язку» між судном і державою його реєстрації, визначити її складники;

означити напрями розвитку публічного адміністрування діяльності у прибережних акваторіях, приморських регіонах, а також воєнно-морської діяльності за мирного часу та в особливих умовах;

висвітлити новачі публічного адміністрування портової діяльності;

визначити характерні риси морської діяльності, спрямованої на захист суверенітету та суверенних прав України у морських просторах;

охарактеризувати регіоналізм у концепції публічного адміністрування морської діяльності;

визначити особливості використання Азово-Чорноморських акваторій у європейських транспортних ініціативах;

розробити пропозиції та рекомендації щодо удосконалення правових засад морської діяльності в Україні та, зокрема, правового режиму Азово-Керченської акваторії.

Об'єктом дослідження є морська доктрина України як правове явище.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації морської доктрини України.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить система загально- та спеціально-наукових методів і прийомів наукового пізнання. В основу методологічної конструкції дисертаційної роботи покладено системний аналіз, який визначив напрями та стратегію дослідження адміністративно-правового забезпечення формування та реалізації морської доктрини України. Діалектичний метод пізнання дозволив дослідити специфіку основних підходів до формування правових доктрин [п.п. 1.1, 1.3], виявити закономірності правового

забезпечення владних функцій держави та її органів у формуванні та реалізації морської доктрини України [р. 2, р. 3], простежити динаміку участі України в європейських транспортних ініціативах та визначити режим Азово-Керченської акваторії [п.п. 4.2, 4.3]. Для поглибленого дослідження та формування понятійного апарату доктринотворення використано логіко-семантичний метод [п.п. 1.1, 1.3, 4.1]. Історико-правовий метод послужив дослідженню динаміки Морської доктрини України на період до 2035 року [п. 1.2] та дослідженню публічного адміністрування морської діяльності України як держави прапора, практики «зручних прапорів», протидії протиправній діяльності у морських просторах [р. 2]. Методи аналізу і синтезу застосовано у процесі дослідження поглядів учених на категорії «доктрина», «правова доктрина» [п.п. 1.1, 1.2], змісту та обсягу поняття «реальний зв'язок» [п. 2.1] і вироблення авторських підходів до цих правових явищ з урахуванням предмета дослідження [п.п. 1.1, 1.3, р. 2]. Формально-юридичний метод використано при аналізі нормативного підґрунтя для визначення категорій: «держава прапора», «прибережна держава», «морська держава», «реальний зв'язок» [п.п. 1.3, 2.1]. Метод системного аналізу допоміг установити характерні риси морської діяльності, проаналізувати її визначення відповідно до чинного законодавства та розробити авторський підхід до її сутності та складників [п. 1.3], охарактеризувати систему суб'єктів публічної адміністрації, залучених до реалізації прав та інтересів України як держави прапора, держави порту та прибережної держави [р. 2, р. 3]. Структурно-функціональний метод та метод нормативно-логічного аналізу дозволили охарактеризувати публічне адміністрування морської діяльності України як держави прапора, держави порту та прибережної держави [р. 2, р. 3], а також означити роль регіоналізму у концепції такого адміністрування [п. 4.1]. Порівняльний метод використано для зіставлення норм програмних документів довгострокового планування розвитку водних транспортних сполучень та виявлення їхніх особливостей [п. 1.3, р. 3]. Застосування логіко-юридичного методу, а також методів моделювання, узагальнення, аналогії та концептуального проєктування і прогнозування дозволило сформулювати пропозиції та рекомендації щодо удосконалення чинного законодавства України у сфері публічного адміністрування морської діяльності, а також виробити проєкти змін і доповнень до нормативно-правових актів у цій сфері [п. 1.3, р. 3, р. 4].

Нормативно-правовою базою дисертації є Конституція України, міжнародні договори, документи та узагальнення матеріалів міжнародних

конференцій, програмні документи довгострокового планування, закони України з питань морської діяльності, укази і розпорядження Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативні акти Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України, Адміністрації судноплавства та інших центральних органів виконавчої влади.

Емпіричну основу дисертації становлять довідкові видання, аналітичні, статистичні матеріали, Інтернет-ресурси та судова практика.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в Україні комплексним науковим дослідженням, в якому відповідно до напрацювань сучасного адміністративного права, міжнародних та регіональних стандартів публічного адміністрування морської діяльності сформульовано цілісну концепцію адміністративно-правового забезпечення формування та реалізації морської доктрини України. У результаті здійсненого дослідження сформульовано низку положень і висновків, до найбільш значущих з яких належать:

уперше:

визначено місце правових доктрин у системі публічного адміністрування морської діяльності;

з'ясовано підходи сучасної правової науки до визначення правових доктрин і сформовано теоретичне підґрунтя формування морської правової доктрини України;

сконструйовано теоретико-прикладний базис концепції адміністративно-правового забезпечення формування та реалізації морської доктрини України;

розроблено та сформульовано категоріальний апарат, пов'язаний із формуванням морської доктрини України, визначено взаємозв'язки та розмежування між окремими категоріями («доктрина», «правова доктрина», «правова (морська) доктрина», «морська доктрина України», «доктринотворення», «морська діяльність», «морські правовідносини», «держава прапора», «прибережна держава», «морська держава», «регіоналізм», «морський регіоналізм», «Чорноморський басейновий регіоналізм», «єврорегіоналізм», «морський єврорегіоналізм»);

охарактеризовано діяльність Ради національної безпеки та оборони України та Кабінету Міністрів України з розроблення та затвердження Морської доктрини України на період до 2035 року;

доведено, що морська діяльність є інструментом реалізації морської доктрини держави та її втіленням у нормотворенні та правозастосуванні;

висловлено думку щодо необхідності оновлення розуміння концепції «реального зв'язку» між судном і державою його реєстрації;

обґрунтовано додання до класичних адміністративно-правових зобов'язань держави прапора також зобов'язань із протидії незаконним актам, пов'язаним із забрудненням морського середовища, поширенням наркотичних засобів, перевезенням рабів та несанкціонованим мовленням із морських просторів, а також підготовкою і дипломуванням морських кадрів та протидії пандеміям;

запропоновано шляхи оновлення публічного адміністрування портової діяльності в Україні за мирного часу та в особливих умовах;

розкрито статус України як держави, що перебуває у географічно несприятливому положенні;

розроблено пропозиції з удосконалення публічного адміністрування у приморських регіонах та у сфері військово-морської діяльності;

визначено особливості регіонального публічного адміністрування морської діяльності та реалізації його стандартів на національному рівні;

удосконалено:

вчення про форми та методи публічного адміністрування;

концепцію інтегрованого управління прибережними зонами;

наукові підходи щодо проблематики взаємного впливу внутрішньодержавного та міжнародного права, зокрема у сфері публічного адміністрування морської діяльності;

набули подальшого розвитку:

наукові погляди на категорії «публічне адміністрування» і «юрисдикція» в оновленій доктрині Особливої частини адміністративного права України щодо управління морською діяльністю;

ідеї формування універсальних глобальних і регіональних стандартів публічного адміністрування у сфері морської діяльності;

вчення про правосуб'єктність сучасних держав;

запропоновано:

шляхи та способи удосконалення правового регулювання морської діяльності України як держави прапора, держави порту та прибережної держави;

зміни та доповнення до програмних документів довгострокового планування розвитку морської та тісно пов'язаних із нею галузей щодо забезпечення синергії різних видів транспорту у приморських регіонах.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертаційному дослідженні положення, зроблені

узагальнення, висновки та пропозиції мають загальнотеоретичне і прикладне значення для науки адміністративного права та процесу, правотворчої діяльності та практики діяльності органів виконавчої влади України.

Результати дослідження можуть бути використаними у:

науково-дослідницькій сфері – для подальших досліджень загальнотеоретичних питань формування та реалізації морської доктрини України, удосконалення наукового підґрунтя публічного адміністрування діяльності у водних просторах;

правотворчій діяльності – при реформуванні законодавства України з питань морської діяльності, підготовці проєктів нормативно-правових актів, спрямованих на удосконалення та усунення прогалин правового забезпечення морської діяльності як у морських прибережних акваторіях України, так і у відкритому морі;

правозастосовній діяльності – для удосконалення та підвищення ефективності практичної діяльності органів державної влади та управління у сфері морської діяльності;

навчальному процесі – при підготовці підручників та навчальних посібників із курсів: «Адміністративне право», «Проблеми адміністративного права», «Морське право», «Забезпечення безпеки морегосподарського комплексу України», «Міжнародне морське право», а також при підготовці дисертаційних робіт та монографічних досліджень із питань правового забезпечення морської діяльності.

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, усі сформульовані у ньому положення й висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень здобувача. Власний внесок у науковій статті, опублікованій у співавторстві «Coastal Regions of Ukraine: Governance Transformation amid the Russian Invasion» (Kuznetsov, S., Vladyshevska V., Kuznetsov, S. *Lex Portus*. 2023. 9(1). P. 37–49. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.9.1.2023.3>) – самостійно охарактеризовано особливості управління приморськими регіонами та внутрішніми перевезеннями, а також вироблено пропозиції щодо його удосконалення. У дисертації ідеї та розробки, які належать співавторам, не використовувалися.

Апробація результатів дослідження. Положення і висновки дисертації доповідалися й обговорювалися на засіданні кафедри морського та митного права Національного університету «Одеська юридична академія»

та на засіданні Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження було представлено й обговорено на міжнародних, всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях: «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 15 травня 2020 р.), «П'яті Таврійські юридичні наукові читання» (м. Київ, 15–16 травня 2020 р.), «Адміністративно-правова доктрина і практика в умовах сучасних викликів» (м. Київ, 4–5 червня 2020 р.), «Юридична наука: виклики і сьогодення» (м. Одеса, 12–13 червня 2020 р.), «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Львів, 29–30 січня 2021 р.), «Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру» (м. Одеса, 21 травня 2021 р.), «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (м. Дніпро, 14–15 січня 2022 р.), «Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети» (м. Одеса, 21–22 січня 2022 р.), «Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику» (м. Харків, 21–22 січня 2022 р.), «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 21–22 січня 2022 р.), «Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у ХХІ ст.» (м. Запоріжжя, 28–29 січня 2022 р.), «Пріоритетні напрями розвитку правової системи України» (м. Львів, 28–29 січня 2022 р.), «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 28–29 січня 2022 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертаційному дослідженні, викладено у 39 наукових публікаціях (із них 1 у співавторстві), 20 з яких розміщено у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 6 (1 у співавторстві) – у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science та/або Scopus і 13 доповідях на наукових і науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, що містять одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг дисертації становить 425 сторінок, з яких основного тексту – 327 сторінок, список використаних джерел міститься на 87 сторінках і налічує 789 найменувань, чотири додатки на 11 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, окреслено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, наведено дані про апробацію результатів дослідження, публікації.

Розділ перший «Формування морської доктрини сучасної держави» складається з трьох підрозділів і присвячений визначенню місця правових доктрин у системі публічного адміністрування морської діяльності, характеристиці динаміки Морської доктрини України на період до 2035 року та означенню теоретико-методологічного базису формування і реалізації морської доктрини України.

У **підрозділі 1.1. «Правові доктрини в системі публічного адміністрування морської діяльності»** охарактеризовано роль та значення правових доктрин для побудови системи публічного адміністрування морської діяльності, окреслено напрями сучасного наукового дискурсу щодо визначення категорій «доктрина» та «правова доктрина», наведено їхні ознаки, компоненти, класифікації, та відзначено, що правова доктрина – це узагальнююче родове поняття для сукупності понять, що об'єднані єдиною ознакою («об'єкт пізнання») – державно-правова дійсність; предметними правовими доктринами є сукупності понять, що належать до поняття «правова доктрина», як сукупність «підвидових» понять, що об'єднані єдиним об'єктом пізнання, але відокремлюються одна від одної за ознакою «предмет пізнання». До складу цієї сукупності належать: 1) загальнотеоретична правова доктрина; 2) галузеві правові доктрини; 3) позагалузеві правові доктрини. Морську правову доктрину визначено як предметну позагалузеву правову доктрину, що має предметом пізнання проявів державно-правової дійсності у сфері морської діяльності, зокрема правове регулювання суспільних та соціальних відносин, які виникають у цій сфері. На процес її формування справляють значний вплив зміни політичних, економічних, соціальних та інших умов у державах та у світі в цілому. Обґрунтовано визначальність впливу правових доктрин на систему адміністрування напрямів функціонування держави та виконання ними функцій основного джерела їх конституювання. Аргументовано базованість Морської доктрини України на період до 2035 року на «широкому» підході до категорії «публічне адміністрування» як системи управлінських, імперативних регуляторів, що

формують значний комплекс застосовного інструментарію (нормативних документів, контрольних і сервісних механізмів тощо), який не залежить від внутрішньонаціонального регулювання, а лише реалізується за його допомогою. Обґрунтовано запровадження категорії «доктринотворення» для позначення процесу формування певної правової доктрини, визначено його стадії та етапи. До стадій доктринотворення зараховано: 1) розвиток витоків (джерел, підстав) доктринотворення; 2) наукове пізнання; 3) суспільну доктриналізацію та 4) державну доктриналізацію.

У *підрозділі 1.2. «Динаміка Морської доктрини України на період до 2035 року»* проаналізовано історичну ретроспективу формування та оновлення програмного документа у сфері морської діяльності України – Морської доктрини України на період до 2035 року, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2009 № 1307. Запропоновано розглядати Морську доктрину України на період до 2035 року як результат процесу доктринотворення, зокрема як результат стадії державної доктриналізації – стадії надання статусу джерела права у формі правового акта – етапу санкціонування (юридизації) визнання на державному рівні – завершального етапу цього процесу. Таким чином було здійснено трансформацію правової (морської) доктрини у Морську доктрину України на період до 2035 року – джерело права у формі правового акта (формального джерела права). Формування Морської доктрини України на період до 2035 року, її затвердження, реалізація, а також контроль за виконанням пов'язані з діяльністю Ради національної безпеки і оборони, Президента, Кабінету Міністрів та Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України. Охарактеризовано також правовий базис Морської доктрини України на період до 2035 року та її поточну редакцію, визначено відмінні риси та особливості, що характеризують оновлений документ: значною мірою збільшений обсяг, чітко «виписаний» розподіл цивільного і воєнного напрямку реформування морської справи України та значна увага, приділена приморським регіонам. Підкреслено необхідність додержання як еволюційних, так і організаційних (процесуально-процедурних) аспектів процесу її розроблення, зокрема, звернення до стадій наукового пізнання та суспільної доктриналізації. Відсутність офіційної інформації щодо розгляду питань про невиконання рішень Ради (ані за строками, ані за змістом приписів) дало підстави стверджувати, що РНБО України не було реалізовано законодавчо визначених функціональних повноважень та компетенції в частині, що стосується оцінки юридичної відповідальності

Кабінету Міністрів України за невиконання рішень Ради, що не дозволило своєчасно оновити першу редакцію Морської доктрини та визначити пріоритети морської політики держави після 2014 року.

У *підрозділі 1.3. «Теоретичні засади формування та реалізації морської доктрини України»* відзначено, що норми морських доктрин сучасних держав отримують прояв у реформуванні законодавства та забезпеченні його дієвості через створення системи публічного адміністрування галузі, окреслюють стратегію та основні напрями подальшого розвитку, закріплюють на довгострокову перспективу основні принципи і базові ідеї державної морської політики. Через прояв морської політики держави у її морській діяльності та зважаючи на те, що для формування механізму та реалізації морської доктрини держави одним з основних аспектів є набуття та реалізація нею своєї морської правосуб'єктності, яка набуває прояву в морській діяльності, здійснено аналіз поняття «морська діяльність» та його складників.

Аргументовано, що визначення поняття «морська діяльність», закріплене у Морській доктрині України на період до 2035 року, не відповідає чинному законодавству України, а перелічені складники не охоплюють усіх її різновидів. Запропоновано під морською діяльністю розуміти вид цілеспрямованої, правомірної, суспільно корисної соціальної активності у сфері освоєння морського довкілля, що здійснюється на підставі, у межах, у формах та у спосіб, яких визначено нормами морського права, чим створюється її специфічний (видовий) правовий режим як результат перетворення суспільних відносин між її суб'єктами у морські правовідносини. Її складниками визначено: делімітацію морських просторів з метою визначення меж дії суверенітету та юрисдикції – визначення правового статусу морських районів (зон, частин); реалізацію державного суверенітету, прав власності, суверенних прав і юрисдикції щодо просторових, живих, мінеральних ресурсів певних морських районів з метою їх дослідження/розвідки/вивчення, розробки/видобування та управління раціональним використанням; спорудження та експлуатацію засобів забезпечення правомірних форм морської діяльності; реагування на прояви протиправної морської діяльності, ризики та наслідки надзвичайних морських подій. Виокремлено також характерні риси морської діяльності, чим підтверджено її різноаспектність та охоплення значної кількості напрямів. Відзначено, що статус держави, як суб'єкта морських правовідносин та головного національного регулятора морської діяльності, має декілька проявів, у залежності від чого вона здійснює ті чи

інші повноваження, або, зазвичай, їх комплекс. Це її статус як держави-учасниці міжнародних угод, що стали в установленому порядку частиною внутрішнього законодавства, як держави прапора, як прибережної держави та як морської держави. З метою визначення особливостей реалізації державою морської правосуб'єктності розроблено авторські визначення понять «державо-учасниця», «державо прапора», «прибережна держава» та «морська держава».

Розділ другий «Публічне адміністрування морської діяльності України як держави прапора» складається з трьох підрозділів, в яких надано характеристику функції держави з реєстрації суден та підтримання реального зв'язку між судном та державою його реєстрації, запропоновано зміну класичної концепції зобов'язань держави прапора судна, означено особливості виконання Україною зобов'язань держави прапора. У *підрозділі 2.1. «Реєстрація суден та підтримання реального зв'язку як функція держави»* на підставі опрацювання наукових та нормативно-правових підходів до правових підстав та процедур реєстрації суден обґрунтовано її базованість на нормах Конвенції ООН з морського права 1982 р., що реалізуються за допомогою внутрішньодержавного механізму управління. Означено генезу правових підстав і процедур реєстрації суден у світі та в Україні, встановлено їх відповідність міжнародним стандартам. Обґрунтовано неможливість визначення змісту поняття «реальний зв'язок» («genuine link») на підставі перекладу та запропоновано його визначення як правовідносин, тобто відносин, що виникають із факту надання певною державою права певному судновласникові використовувати її державний прапор у процесі експлуатації на законних підставах певного судна від свого імені, які дістали свого нормативно-правового врегулювання, зокрема міжнародно-правового. Це також правовідносини між державою прапора і судном прапора, взаємовідносини, які дістали нормативно-правового врегулювання, тобто взаємовідносини, які реалізуються на підставі, у межах, у формі, у спосіб та відповідно до процедур, визначених положеннями чинних нормативно-правових актів (національних і міжнародних). За результатами вивчення світової практики реєстрації суден додатково аргументовано необхідність прийняття Закону України «Про міжнародний реєстр суден». Охарактеризовано практику «зручної» і «відкритої» реєстрації суден та акцентовано увагу на тому, що існування «реального зв'язку» не має бути лише адміністративною формальністю та джерелом наповнення бюджету, а має забезпечувати надійний внутрішньодержавний контроль та ефективне інспектування

державою прапора з метою недопущення і скорочення субстандартного судноплавства. Поняття «виключна юрисдикція держави прапора щодо суден прапора у відкритому морі» запропоновано характеризувати як цілісний правовий феномен, розуміючи його «виключний» (специфічний, особливий) правовий характер, тобто без окремого визначення, змісту та обсягу понять (термінів), що становлять це терміносполучення. У змістові поняття «виключна юрисдикція» виокремлено таке: просторовою сферою дії цього правового феномену є відкрите море; усі судна прапора підпадають під виключну дію компетентної влади – державний суверенітет держави прапора; усі судна прапора користуються імунітетом від юрисдикції будь-якої держави, що не є державою прапора; для певних суден Конвенція ООН з морського права 1982 р. передбачає «повний імунітет», тобто не обмежений будь-якими умовами, а для певних суден – «неповний імунітет», тобто «обмежений імунітет» у випадках, прямо передбачених у міжнародних договорах та/або в зазначеній Конвенції; імунітет (повний або обмежений) забезпечується захистом з боку держави прапора, який, у свою чергу, ґрунтується на загальновизнаному усіма членами міжнародної спільноти принципові рівності незалежних суверенних держав; можливість судна прапора користуватися правовим захистом держави прапора урівноважена відповідальністю останньої за його діяння, що є беззаперечною умовою ефективності дії принципу свободи відкритого моря і принципу свободи судноплавства як його складника.

У *підрозділі 2.2. «Зобов'язання держави прапора: оновлення концепції»* обґрунтовано необхідність додання до класичних зобов'язань держави прапора, що визначені ст. 94 Конвенції ООН з морського права 1982 р., також зобов'язань та функцій з протидії незаконним актам, що порушують публічний порядок на морі, установлений після підписання зазначеної Конвенції та інших всесвітніх договорів щодо боротьби із забрудненням морського середовища, поширенням наркотичних засобів, перевезенням рабів та торгівлею людьми, а також несанкціонованим мовленням із відкритого моря. Ці зобов'язання на теперішній час набувають особливого значення через нові виклики та загрози у сфері морської діяльності та важливість дотримання «екологічного імперативу» відповідно до Цілей сталого розвитку ООН. Доведено, що нормами діючих міжнародних угод передбачено зобов'язання саме держав прапорів суден щодо протидії таким неправомірним явищам. Зокрема, аналіз норм Конвенції ООН з морського права 1982 р. свідчить про екологічну спрямованість більшої їх частини та покладання саме на держави прапорів

функцій щодо запобігання та протидії забрудненню моря від усіх можливих форм антропогенного забруднення. Таке зобов'язання передбачене також і низкою інших глобальних міжнародних угод, що є діючими стосовно більшості держав, зокрема й України.

Сучасний режим протидії незаконному обігові наркотичних засобів та/або психотропних речовин встановлено системою міжнародних договорів, що реалізуються на внутрішньонаціональному рівні, у т.ч. державами прапора. І головним зобов'язанням таких держав є припинення використання суден з метою незаконного переміщення таких речовин, що має бути зарахованим до компонентів «реального зв'язку» («genuine link») через імперативність правил щодо запобігання такій протиправній діяльності. Адже, якщо в акваторіях, що перебувають під суверенітетом або в яких діє юрисдикція прибережних держав, основні обов'язки щодо протидії незаконному поширенню наркотичних засобів та/або психотропних речовин покладається на прибережні держави та держави прапора (і це підтверджується їхнім внутрішнім законодавством та угодами, що ними укладаються на двосторонній основі), то у відкритому морі це є зобов'язанням, насамперед, держави прапора судна.

Незважаючи на те, що конструкція ст. 99 Конвенції ООН з морського права 1982 р. передбачає зобов'язання вжиття ефективних заходів для запобігання перевезенню рабів морем «кожною державою», зміст цієї статті свідчить про їх застосування саме до «держав прапора» та посилання на «судна під прапором» – «судна, які мають право плавати під її прапором». Несанкціоноване мовлення з відкритого моря є незаконним використанням «суден під прапором», і держави прапора мають статусні зобов'язання щодо припинення використання суден із цією метою. Сучасний правовий режим припинення несанкціонованого мовлення, що здійснюється суднами у відкритому морі, ґрунтується на нормах міжнародних угод та національного законодавства, які передбачають зобов'язання саме держав прапора щодо протидії такому правопорушенню. Цим зумовлюється додання відповідних зобов'язань до кола тих, що охоплюються концепцією «реального зв'язку».

У *підрозділі 2.3. «Особливості виконання Україною зобов'язань держави прапора»* доведено значне оновлення системи публічного адміністрування зобов'язань держави прапора в Україні, яке стосувалося оптимізації нормативної бази та інституційного механізму реєстрації суден. Зокрема адміністрування цієї діяльності сконцентровано в одному органі виконавчої влади – Адміністрації судноплавства (Державній службі

морського і внутрішнього водного транспорту та судноплавства України) та зменшено обсяг правової бази, якою визначено механізм реєстрації суден в Україні. Але питання про залучення під прапор України іноземних судновласників не було охоплено процесами реформування і норма ст. 32 КТМ України про право плавання під Державним Прапором України стосується лише суден, які перебувають у власності фізичної особи – громадянина України, фізичної особи – підприємця, юридичної особи, зареєстрованих на території України, або суден, що використовуються зазначеними особами на умовах договору бербоут-чартера. Відзначено, що внутрішньодержавний механізм адміністрування дотримання «екологічного імперативу» у морській діяльності досі перебуває у стані формування оптимальної національної моделі, про що свідчить спрощення системи екологічного контролю та модернізація процедур обробки суден у портах України. Незважаючи на те, що аспект протидії забрудненню морських просторів переважно належить до зобов'язань держави порту та прибережної держави, применшувати важливість його дотримання державами прапора не варто, адже саме судна стають основними забруднювачами прибережних, зокрема портових, акваторій. Контроль «екологічності» суден відбувається в рамках здійснюваного контролю їхньої безпеки, яка у сфері морської діяльності розглядається комплексно, а відповідно до Конвенції ООН з морського права 1982 р. до системи зобов'язань держави прапора належить також ужиття необхідних заходів для її забезпечення. На підставі зазначеного додаткової аргументації набула теза про забезпечення екологічної безпеки суден державами їх прапорів, зараховано приналежність зобов'язань з її забезпечення до концепції «реального зв'язку», а також здійснення контролю такої безпеки у рамках процедур контролю держави порту, що є допоміжними стосовно контрольних повноважень держави прапора судна.

Обґрунтовано доповнення переліку зобов'язань держави прапора також зобов'язаннями щодо підготовки і дипломування морських кадрів, а також функцій із протидії пандемії COVID-19. Зазначено, що з метою виконання цих зобов'язань в Україні сформовано упорядковану систему правового та організаційного забезпечення навчання та сертифікації моряків, що має своїм підґрунтям міжнародні стандарти галузі та отримує розвиток у внутрішньодержавному законодавстві. Проте реалізація можливостей, яких надає виконання такого зобов'язання держави прапора в Україні ускладнене через критичну обмеженість власного флоту та неможливість забезпечення робочими місцями і гідними заробітками

вітчизняних моряків на судах під українським прапором. Крім того, до теперішнього часу важливим є максимальне усунення адміністративних перешкод на шляху до отримання дипломів та вирішення організаційних проблем у сфері видачі документів моряків. Звернено увагу на те, що визнання українських моряків ключовими працівниками за рекомендацією Міжнародної морської організації сприяло би кращому захистові як під час пандемії, що тривала два роки, так і в умовах дії режиму воєнного стану, враховуючи їх визначний вплив для забезпечення функціонування глобальних та регіональних морських ланцюгів постачань.

Розділ третій «Публічне адміністрування морської діяльності України як прибережної держави» містить два підрозділи, яких присвячено вивченню сучасної системи управління портовою галуззю, прибережними акваторіями, розвитком приморських регіонів та воєнно-морською діяльністю, а також виробленню пропозицій з реформування адміністрування цих сфер в умовах триваючого воєнного конфлікту та з метою захисту, відновлення та забезпечення ефективної реалізації прав України як морської держави.

У підрозділі 3.1. *«Адміністрування портової діяльності в Україні»* охарактеризовано Стратегію розвитку морських портів України на період до 2038 року, затверджену Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 № 548-р, як спеціального програмного документа, розробленого відповідно до Закону України від 17 травня 2012 «Про морські порти України» та такого, що визначає перспективи розвитку портової галузі України і є «дорожньою картою» для подальших кроків на шляху побудови ефективної морської портової галузі, що враховуватиме кон'юнктуру в регіоні та кращі практики управління.

Окреслено систему органів та процедур публічного адміністрування портової галузі України і акцентовано увагу на необхідності впровадження принципів доброго урядування у їхнє функціонування та здійснення, що передбачено програмними документами, але поки що очікує на належне впровадження у протоколи роботи галузевих владних інституцій. Окремі зусилля зі створення ефективної моделі публічного адміністрування портової діяльності докладаються в Україні, але їм досі бракує комплексного і системного підходу, адже ініціативи та новації запроваджуються повільно, норми програмних документів галузі все ще залишаються здебільшого декларативними, а механізми реалізації прав суб'єктами, залученими до морської та портової діяльності, не сприймають основних принципів надання/отримання адміністративних послуг.

Базуючись на «широкому» підході до публічного адміністрування, до системи органів, якими чиниться безпосередній вплив на здійснення обов'язкових процедур у морських портах, зараховано низку наддержавних органів та організацій (ООН, Міжнародну морську організацію, Секретаріат та Комітет Чорноморського меморандуму), що забезпечує залучення України до глобальної системи управління мореплавством та контролю його безпеки.

Охарактеризовано особливості адміністрування портової діяльності під час пандемії COVID-19 та забезпечення безпеки портів як однієї з обов'язкових умов договорів про морські перевезення. Зазначено, що з метою налагодження стабільної роботи було вжито низку заходів з опрацювання кращих практик попередження поширення захворюваності в морських портах світу, здійснено їх узагальнення з виданням відповідних рекомендацій, що дозволило достатньо швидко відкрити порти для заходу суден та забезпечити їх безпечне функціонування. Умова про «безпечний порт» є класичною для договорів у сфері морських перевезень, і полягає у визначенні того, чи є порт безпечним з точки зору політичних, технічних, природних та санітарних умов заходу та виходу з нього суден та їх екіпажів.

Проаналізовано Ініціативу щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів 2022 р. та інші документи пакету Ініціативи як нову практику публічного адміністрування портової діяльності під час дії в Україні режиму воєнного стану. Встановлено (на підставі відкритих даних), що внутрішні (національні) нормативні документи, якими супроводжується виконання зазначених міжнародних інструментів та реалізуються досягнуті домовленості в Україні, видані з порушенням встановленого порядку прийняття та державної реєстрації нормативних актів. Проте це не заважало реалізації Ініціативи, а визначення порядку відповідних дій сприяло досягненню встановлених цілей цієї домовленості.

У підрозділі 3.2. «Прибережні акваторії, приморські регіони та воєнно-морська діяльність як об'єкти публічного адміністрування» зосереджено увагу на аспектах публічного адміністрування діяльності у прилеглий зоні України, приморських регіонах, військово-морської діяльності, а також наслідках визнання України державою, що знаходиться в географічно несприятливому положенні. Зазначено, що прилегла зона України, встановлена відповідно до Закону України від 6 грудня 2018, є новою, у порівнянні з раніше визначеними прибережними морськими просторами, морською зоною України. Завдяки її встановленню

юрисдикцію України як прибережної держави було поширено за межі її територіального моря. Означено заходи адміністративного примусу, які застосовуються Морською охороною Державної прикордонної служби України, у прилеглий зоні, та які є формою реалізації юрисдикції України за межами державної території. Підкреслено важливість запровадження заборони на відключення автоматичної ідентифікаційної системи суднами у прилеглий зоні України відповідно до зазначеного Закону, особливо в умовах поширеної практики її несанкціонованого вимкнення в Азово-Чорноморській акваторії починаючи з 2014 року. Визначено правові підстави обов'язкового використання такої системи та заходи, що вживаються для боротьби з відключеннями.

Базуючись на нормах Закону України від 3 червня 1999 «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року» проаналізовано правовий статус України як держави, що знаходиться у географічно несприятливому положенні, і наголошено на особливих правах України у зв'язку із цим. Акцентовано увагу на тому, що з приєднанням до Конвенції ООН з морського права 1982 р. Україна наголосила на своєму статусі як держави, що знаходиться в географічно несприятливому положенні, але правові підстави та наслідки набуття цього статусу за наведеним у ратифікаційному Законі змістом при цьому не відповідають положенням цієї Конвенції. Відповідаючи ознакам такої держави, Україна має особливі права та преференції, що пов'язані, зокрема, з участю в експлуатації відповідної частини залишку допустимого вилову живих ресурсів виключної економічної зони прибережних держав субрегіону або регіону свого знаходження; участю в діяльності в Міжнародному районі морського дна; участю у морських науково-дослідницьких проєктах, які здійснюються іншими державами або компетентними міжнародними організаціями у виключних економічних зонах сусідніх прибережних держав; участю в розробленні й передаванні морської технології.

Відзначено роль приморських регіонів у розвитку морської діяльності й забезпеченні обороноздатності та економічної стабільності держави. Проаналізовано підходи до визначення поняття «приморський регіон», наведено особливості таких регіонів і акцентовано увагу на важливості забезпечення ефективного поєднання морського і річкового транспортного сполучення у їхніх межах, що набув особливого значення для України у 2022 р. в умовах заблокованих морських портів. Визначено

та охарактеризовано нормативний базис розвитку приморських регіонів, систему органів публічного адміністрування та можливості запровадження системи інтегрованого управління. Запропоновано шляхи підвищення ефективності публічного адміністрування діяльності у приморських регіонах України за мирного часу та в особливих умовах.

Здійснено аналіз нормативного забезпечення публічного адміністрування військово-морської діяльності, його розвитку і наближення до стандартів ЄС та НАТО, що зумовлюється значною актуалізацією викликів та загроз Українській державності, починаючи з 2014 р. Підкреслено, що, незважаючи на значну кількість норм Морської доктрини України на період до 2035 року, присвячених військово-морській діяльності, а також у Стратегії воєнної безпеки України (раніше – у Воєнній доктрині) питання правового (законодавчого) забезпечення запланованих новацій згадуються у них фрагментарно і узагальнено. Це актуалізує питання оновлення правового регулювання та створення плану заходів з реалізації регламентованих Доктриною завдань та напрямів розвитку, що має бути організаційно та фінансово підтриманий державою.

Розділ четвертий «Азово-Чорноморський регіоналізм у контексті морської доктрини України» містить три підрозділи, в яких розкрито переваги регіонального підходу до вирішення завдань підвищення ефективності публічного адміністрування морської діяльності, означено перспективи залучення Азово-Чорноморських акваторій до системи європейських транспортних ініціатив, визначено правовий режим Азово-Керченської акваторії та запропоновано шляхи оновлення його нормативного регулювання.

У підрозділі 4.1. «Регіоналізм у концепції публічного адміністрування морської діяльності» зазначено, що класична концепція морського регіоналізму є корисною для вирішення поточних завдань розвитку співпраці країн, розташованих на морському узбережжі. Проаналізовано наукові підходи до визначення понять «регіон», «регіоналізм», «морський регіоналізм», окреслено сферу їх застосування та відзначено, що досягнуті та затверджені на регіональному рівні домовленості отримують безпосереднє впровадження й реалізацію на національному рівні через систему спеціально уповноважених органів та організацій. Охарактеризовано форми та методи публічного адміністрування, що застосовуються за регіонального підходу до управління морською діяльністю. Зроблено висновок, що функціонування та регламентація форм і методів публічного адміністрування на регіональному рівні

наслідують класичні для глобалізованого та транснаціонального правового регулювання концепції. До таких форм та методів зараховано, зокрема у рамках системи контролю держави порту: здійснення інспекцій, розробку та схвалення рекомендацій та керівництв, співробітництво шляхом створення та забезпечення функціонування робочих груп, обміну інформацією, формування національного механізму імплементації прийнятих норм та процедур.

Зважаючи на географічне положення України, охарактеризовано особливості правового статусу замкнених та напівзамкнених морів та зазначено, що цю специфічну категорію морських просторів було встановлено виключно з метою закріплення спеціальних прав та зобов'язань держав, територія яких омивається такими морями, співпрацювати, співробітничати у вирішенні спільних проблем використання ресурсів цих басейнів, у т.ч. у здійсненні їхніх прав та виконанні зобов'язань, що випливають з Конвенції ООН з морського права 1982 р. Крім того, обмеженість регулювання цих акваторій двома статтями Конвенції свідчить про надання широких можливостей для співпраці державам регіонів, що розташовані на узбережжі замкнених та напівзамкнених морів. Характер співробітництва передбачає: обов'язковість брати участь у перемовинах, добросовісність такої участі, заборона діяльності на шкоду законним інтересам інших держав та заохочення їх участі у співпраці.

Запропоновано авторське поняття «Чорноморський басейновий регіоналізм» і надано його визначення як керівного принципа правової (морської) доктрини України, який (з огляду на його міжнародно-правовий вимір), може реалізовуватися для формування морської політики України у басейні Чорного моря та сприяти її ефективній реалізації. Регіоналізм визначено як практику формування правового режиму регіонального співробітництва – спільних дій у сфері реалізації спільних інтересів або захисту від спільних загроз у певному регіоні.

У *підрозділі 4.2. «Азово-Чорноморські акваторії в європейських транспортних ініціативах»* охарактеризовано стан залучення морських та внутрішніх водних комунікацій України до роботи регіональних (європейських) транспортних інтеграційних утворень. Звернено увагу, що перераховані у Морській доктрині України на період до 2035 року напрями такого співробітництва [наприклад, Програма міжнародного транспортного коридору «Європа – Кавказ – Азія» (TRACECA)] не відповідають сучасному політичному та соціально-

економічному становищу, а також викликам та загрозам триваючого широкомасштабного вторгнення РФ в Україну.

Підкреслено, що Морська доктрина України на період до 2035 року не містить норм про розвиток деяких форм транскордонного співробітництва, зокрема єврорегіонів, що потребує внесення до неї відповідних змін. Такі зміни мають також стосуватися нових напрямів співпраці, що були апробовані під час триваючої воєнної агресії та засвідчили свою ефективність. Враховуючи підписання у 2014 р. Угоди про асоціацію з ЄС та поширення ідей європейського регіоналізму, досліджено правове підґрунтя розвитку транскордонного та міжрегіонального співробітництва і на цій підставі запропоновано авторські визначення понять «єврорегіоналізм», «морський єврорегіоналізм» та «Чорноморський басейновий єврорегіоналізм».

Означено перспективи участі України в європейській «Ініціативі трьох морів», зокрема у напрямку співробітництва у сфері судноплавства внутрішніми водними шляхами завдяки значному розвитку дунайського судноплавства та розбудові дунайського портового кластеру, починаючи з 2022 р., а також розгалуженій системи річкових комунікацій в ЄС.

У підрозділі 4.3. «Правовий режим Азово-Керченської акваторії» простежено генезу нормативного регулювання режиму Азовського моря та Керченської протоки, зазначено, що тимчасова окупація суходольних та водних територій України актуалізувала невирішені правові та політичні проблеми розмежування цих акваторій та визначення режиму користування ними. Визначено, що ряд двосторонніх угод між Україною та РФ до теперішнього часу залишаються діючими, а Договір про співпрацю у використанні Азовського моря і Керченської протоки від 24 грудня 2003 не відповідав нормам міжнародного права і порушував права інших держав при встановленні режиму «історично внутрішніх вод» щодо цих акваторій. Підтримано пропозиції щодо необхідності ухвалення багатосторонньої конвенції між державами регіону щодо режиму Азовського моря і Керченської протоки та запропоновано прийняття Закону України «Про внутрішні води та територіальне море України». Визначено можливість застосування до Азово-Керченської акваторії норм Конвенції з морського права 1982 р. та наголошено, що відповідно до положень цієї Конвенції, Азовське море необхідно визначати як замкнене (напівзамкнене) море, установити морські простори України та Росії, а також закріпити такий режим використання вод Азовського моря та Керченської протоки, який не суперечив би нормам та принципам сучасного міжнародного права.

Це має здійснюватися в рамках загальних правил міжнародного права щодо морської делімітації – положень універсальних договірних норм і звичаєвих норм, що встановлені для делімітації морських кордонів територіального моря, виключних економічних зон і континентального шельфу між сусідніми прибережними державами.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** сформульовано найбільш суттєві результати дослідження, наведено теоретичні узагальнення та авторські пропозиції щодо адміністративно-правового забезпечення формування та реалізації морської доктрини України. До вагомих положень роботи слід віднести такі:

1. Правові доктрини у системі публічного адміністрування морської діяльності виконують роль системоутворюючого фактора та є довгостроковим державним планом його побудови, що визначає напрями розвитку, механізм та основні шляхи створення й удосконалення законодавчого базису публічних механізмів, задіяних в управлінні такою діяльністю, особливості здійснення та захисту суверенітету та суверенних прав держави у морських просторах, гарантованих Конвенцією ООН з морського права 1982 р.

2. Розроблено авторські визначення понять «доктрина», «правова доктрина», «правова (морська) доктрина», «морська доктрина України» та означено їхні кореляційні зв'язки. Зокрема, морською доктриною України визнано правову (морську) доктрину, якої було об'єктивовано (документовано, оприлюднено, апробовано) у відповідній формі і вона набула офіційного державного визнання в Україні як консолідована панівна система керівних концептуальних положень щодо визначення та вирішення питань розвитку (виникнення, трансформації, зникнення) проявів державно-правової дійсності у сфері морської діяльності, у т.ч. правового регулювання суспільних та соціальних відносин, пов'язаних із нею.

3. Ініційовано запровадження нового для правової науки поняття «доктринотворення», виокремлено його стадії та етапи. Доктринотворенням визнано процес формування та розвитку певної доктрини, що має циклічний характер, і складається з чотирьох стадій: розвиток витоків (джерел, підстав), наукове пізнання, суспільна та

державна доктриналізація. Кожна зі стадій розподіляється на етапи, завдяки яким забезпечується послідовність процесу доктринотворення і формуються цілі галузевої політики держави та її національні інтереси у цій сфері.

4. Доведено, що у Морській доктрині України на період до 2035 року втілено «широкий» підхід до категорії «публічне адміністрування» через підтвердження значної ролі наднаціональних стандартів адміністрування морської діяльності та внутрішньодержавних механізмів їх реалізації.

5. Динаміка Морської доктрини України на період до 2035 року засвідчила значні зміни її змісту та обсягу, пов'язані з перетвореннями у морській політиці держави та переорієнтацією національних інтересів України у морських просторах та у сфері морської діяльності. Акцентовано увагу на необхідності доповнення Морської доктрини України планом заходів з реалізації її норм, що має бути організаційно та фінансово підтриманий державою і мати на меті повернення Україні звання потужної морської держави.

6. Опрацювання процесу оновлення Морської доктрини України на період до 2035 року за участю Ради національної безпеки та оборони України та КМ України свідчить про окремі недоліки в його організації. Відсутність офіційної інформації щодо розгляду питань про невиконання рішень РНБО дала підстави стверджувати, що нею не було реалізовано законодавчо визначених функціональних повноважень та компетенції у частині, що стосується оцінки юридичної відповідальності КМ України за невиконання рішень Ради, що порушує питання виконавчої дисципліни та юридичної відповідальності як КМ України, так і РНБО України.

7. Доведено, що морська діяльність є інструментом реалізації морської доктрини держави та її втіленням у нормотворенні та правозастосуванні. Визначення морської діяльності, надані у Морській доктрині України на період до 2035 року, не відповідають визначенням Конвенції ООН з морського права 1982 р. Сформульовано авторське визначення поняття «морська діяльність» як виду цілеспрямованої, правомірної, суспільно корисної соціальної активності у сфері освоєння морського довкілля, що здійснюється на підставі, у межах, у формах та у спосіб, яких визначено нормами морського права, чим створюється її специфічний (видовий) правовий режим як результат перетворення суспільних відносин між її суб'єктами на морські правовідносини. Складниками морської діяльності визначено: делімітацію морських просторів; реалізацію державного суверенітету, прав власності, суверенних прав і юрисдикції щодо

просторових, живих, мінеральних ресурсів певних морських районів, з метою їх дослідження/розвідки/вивчення, розроблення/видобування та управління раціональним використанням; спорудження та експлуатацію засобів забезпечення правомірних форм морської діяльності; реагування на прояви протиправної морської діяльності, ризики та наслідки надзвичайних морських подій. У морській діяльності отримує прояв морська правосуб'єктність держави. Сформульоване визначення поняття «морські правовідносини» як певної сукупності (виду) суспільних відносин, які виникли (є пов'язаними) із суспільно корисною морською діяльністю та набули правового врегулювання галузевим законодавством.

8. Зважаючи на відсутність у сучасній правовій науці усталених визначень понять «держава прапора», «прибережна держава» та «морська держава», запропоновано під «державою прапора» розуміти будь-яку державу, яка реалізувала принцип свободи відкритого моря, зокрема його складника – свободу судноплавства, відповідно до положень Конвенції ООН з морського права 1982 р., у частині, яка стосується реалізації права судноплавства, тобто права на те, щоб судна під її прапором плавали у відкритому морі; під «прибережною державою» – будь-яку державу, що має вихід до моря, здійснила делімітацію територіального моря та погодилася здійснювати суверенітет над територіальним морем із дотриманням Конвенції ООН з морського права 1982 р. та інших норм міжнародного права; під «морською державою» – будь-яку державу, що є заінтересованою у безпеці морської діяльності, а саме стосовно безпеки суден, людей і майна на судах та морського середовища, зокрема тому, що її громадяни беруть участь у забезпеченні, здійсненні та споживанні морських послуг, із дотриманням Конвенції ООН з морського права 1982 р. та інших норм міжнародного права.

9. Обґрунтовано, що умови надання судну державної належності (національності) слід розглядати не як умови надання дозволу судну плавати під прапором, а як умови надання певною державою права на використання державного прапора (державного символу) судновласникам, тобто особам, які експлуатують (володіють та використовують) судна від свого імені на законних підставах, у процесі експлуатації суден, зокрема обов'язкового використання державного прапора суднами, якщо вони здійснюють плавання у відкритому морі. Запропоновано відмовитися від використання конструкції «реальний зв'язок» та визначати її як правовідносини між державою прапора і судном прапора, які набули нормативно-правове врегулювання та реалізуються на підставі, у межах,

у формі, у спосіб та відповідно до процедур, яких визначено положеннями чинних нормативно-правових актів (національних і міжнародних).

10. Доведено, що виконання зобов'язань держави прапора не обумовлено зобов'язанням їх виконання відповідно до певних критеріїв або стандартів, незважаючи на те, що їх встановлено як у нормах національного законодавства, так і у міжнародних угодах. Умови реєстрації суден на території України не порушують положення Конвенції ООН з морського права 1982 р., але у КТМ України поняття «реальний зв'язок» не використовується.

11. Додаткового обґрунтування набула теза про необхідність прийняття Закону України «Про міжнародний реєстр суден», що дозволить залучити судновласників (насамперед іноземних) під український прапор з обов'язковим дотриманням принципу забезпечення ефективного внутрішньодержавного контролю та якісного інспектування державою прапора з метою недопущення та скорочення субстандартного судноплавства.

12. Поряд з виконанням зобов'язань держави прапора, що мають переважно адміністративно-процедурний характер та пов'язані з реєстраційними діями і контрольними повноваженнями, до їх кола запропоновано зараховувати також функції з протидії незаконним актам, що порушують публічний порядок на морі, встановлений після підписання та набуття чинності Конвенцією ООН з морського права 1982 р. та інших всесвітніх договорів щодо боротьби з забрудненням морського середовища, поширенням наркотичних засобів, перевезенням рабів та несанкціонованим мовленням, а також підготовкою і дипломуванням морських кадрів та протидії пандемії COVID-19.

13. Екологічне спрямування публічного адміністрування морської діяльності передбачено Морською доктриною України на період до 2035 року і як для держави прапора, і як для прибережної держави, і як для держави порту. Це зумовлено загальносвітовими тенденціям підвищення рівня піклування про навколишнє середовище. Але внутрішньодержавний механізм адміністрування дотримання «екологічного імперативу» у морській діяльності до теперішнього часу перебуває у стані формування оптимальної національної моделі. Контроль «екологічності» суден відбувається в рамках здійснюваного контролю їхньої безпеки, яка у сфері морської діяльності має комплексний характер.

14. Максимальне усунення адміністративних перешкод на шляху до отримання диплома та вирішення організаційних проблем у сфері

видачі документів моряків визнано провідним аспектом формування та підтримання морської могутності України та закріплення за нею одного з провідних місць у системі національних інтересів України на морі.

15. Проаналізовано динаміку змін публічного адміністрування формальностей, які здійснюються у морських портах України у зв'язку з перетинанням кордону, та доведено, що основною тенденцією їх оновлення стало поступове зменшення обсягів, оптимізація, запровадження попереднього документального контролю та функціонування на основі системи управління ризиками. Акцентовано також увагу на тому, що вжиття епізодичних заходів, затвердження програмних документів та поточного законодавства не будуть ефективними через відсутність оновлення загального підходу до адміністрування галузі та зміщення пріоритетів із виключно споживчої політики «виснаження» портів на політику довгострокового розвитку та вкладення коштів у розвиток портової галузі.

16. Доведено, що реагування держав на загрози поширення пандемії COVID-19 відбулося дещо пізніше за заходи, що запроваджувалися при координації зусиль недержавних суб'єктів. Адміністративні процедури найчастіше ставали стримуючим фактором та гальмували вжиття оперативних заходів, необхідних для стабільного функціонування портів. Таке гальмування простежувалося також і в інших галузях, пов'язаних із функціонуванням світових ланцюгів постачань товарів протиепідемічного призначення, зокрема у митній справі.

17. Оцінено практику публічного адміністрування портової діяльності відповідно до Ініціативи щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів 2022 р., виявлено недоліки національного рівня публічного адміністрування роботи «зернового коридору», запропоновано шляхи їх усунення.

18. Публічне адміністрування морської діяльності України як прибережної держави охоплює напрями, пов'язані з установленням режимів прибережних морських просторів, їх делімітацією, а визнання України державою, що перебуває у географічно несприятливому положенні відповідно до Закону України від 3 червня 1999 «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року», обумовлює наявність особливих прав та преференцій у сфері експлуатації природних ресурсів та участі

у морських науково-дослідницьких проєктах, розробленні та передачі морської технології.

19. Серед сфер публічного адміністрування морської діяльності України як прибережної держави особливу увагу приділено управлінню прибережними регіонами та воєнно-морською діяльністю, які набули значного розвитку з початку 2022 р. у зв'язку з широкомасштабним воєнним вторгненням держави-агресора. Підтримано ініціативи зі створення в Одеському регіоні спеціальної економічної зони, запропоновано внесення до програмних документів довгострокового планування морської галузі норм про поєднання у приморських регіонах потужностей морського і річкового транспорту, необхідності їх синергії з іншими видами транспорту, комплексного (інтегрованого) управління приморськими регіонами, урахування при оновленні механізмів його функціонування зарубіжного досвіду та кращих практик урядування з метою першочергового урахування потреб саме цих регіонів як регіонів-лідерів, що підсилить роль місцевих ініціатив і стане каталізатором відновлення втрачених та побудови нових видів транспортної взаємодії, враховуючи також створення нового Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України. У сфері розбудови публічного адміністрування воєнно-морської діяльності запропоновано розроблення плану заходів з реалізації затверджених завдань, що буде організаційно та фінансово підтриманий державою і матиме на меті комплекс дій, що повернуть Україні звання потужної морської держави з ефективним та здатним на підтримання і захист власних прав у прибережних морських просторах та інших районах Світового океану військово-морським флотом.

20. Доведено, що регіоналізм є притаманним публічному адмініструванню морської діяльності, а в регіональних угодах зазвичай міститься перелік форм та методів публічного адміністрування відповідної діяльності для регіонального та національного рівнів. Наднаціональний (регіональний) рівень визначено з більшою конкретизацією, а національний вимагає регламентації у внутрішньому законодавстві. Форми і методи публічного адміністрування на регіональному рівні наслідують класичні для глобалізованого та транснаціонального правового регулювання концепції, специфіка має прояв в обмеженості певним географічним районом, пов'язаності з певною акваторією, спрямованістю на виконання специфічних завдань, тісному зв'язку задіяних акторів, більшому ступені їх взаємодії, оперативності застосованих заходів.

21. Запропоновано визначати регіоналізм як практику формування правового режиму регіонального співробітництва – спільних дій у сфері реалізації спільних інтересів або захисту від спільних загроз у певному регіоні. Його ознаками є просторова, цільова, суб'єктна, предметна та юридична визначеність. Морський регіоналізм є практикою формування правового режиму регіонального співробітництва будь-яких заінтересованих суб'єктів у сфері реалізації спільних інтересів та/або захисту від спільних загроз, що стосуються морської діяльності у певному морському басейні. Чорноморський басейновий регіоналізм визначено як взаємодію держав, якої спрямовано на врегулювання відносин, що виникають у сфері морської діяльності у басейні Чорного моря, з метою виконання спільних завдань раціонального використання його природних ресурсів. Єврорегіоналізм визначено також як практику формування правового режиму регіонального співробітництва держав-членів Ради Європи у сфері реалізації спільних інтересів та/або захисту від спільних загроз в Європі, а морський єврорегіоналізм – як практику формування правового режиму регіонального співробітництва держав-членів Ради Європи у сфері реалізації спільних інтересів та/або захисту від спільних загроз, що стосуються морської діяльності у певному європейському морському басейні. Європейське співробітництво у басейні Чорного моря запропоновано розглядати як Чорноморський басейновий єврорегіоналізм.

23. Підтримано та додатково обґрунтовано пропозиції з вироблення єдиної міжнародної домовленості щодо Азово-Керченського регіону з визнанням Азовського моря як замкненого (напівзамкненого) з установленням та делімітацією прибережних морських просторів, із закріпленням режиму Керченської протоки як протоки, що використовується для міжнародного судноплавства, відповідно до норм та принципів сучасного міжнародного права. Обґрунтовано необхідність прийняття Закону України «Про внутрішні води та територіальне море України».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus:

1. Kuznietsov, S. (2021). The «Genuine link» Concept: Is It Possible to Enhance the Strength? *Lex Portus*, 7(6), 65–89. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.7.6.2021.3>.

2. Kuznietsov, S. (2021). Status «ecological» obligations of a flag state as an integral part of the «genuine link» conception. *Amazonia investiga*, 10(47), 190–196. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.19>.
3. Kuznietsov, S. (2022). Status obligations of a «flag state»: modern international legal regime of the slaves' transportation suppression. *Amazonia investiga*, 11(49), 55–60. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.49.01.6>.
4. Kuznietsov, S. (2022). Combating drug trafficking: the international legal dimension. *Amazonia investiga*, 11(51), 220–224. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.51.03.21>.
5. Kuznietsov, S. (2022). Status obligations of a «flag state»: counteraction to unauthorized broadcasting from the high seas. *Cuestiones politicas*, 40(72), 423–434. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4072.24>.
6. Kuznietsov, S., Vladyshevska V., & Kuznietsov, S. (2023). Coastal Regions of Ukraine: Governance Transformation amid the Russian Invasion. *Lex Portus*, 9(1), 37–49. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.9.1.2023.3>.

Наукові статті у фахових виданнях України:

7. Кузнєцов С.С. Оновлена морська доктрина України: відповідь на загрози сучасній українській державності. *Lex Portus*. 2019. № 6. С. 39–51. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.6.2019.3>.
8. Кузнєцов С.С. Морська доктрина України: вимір загальнотеоретичної юриспруденції. *Правова держава*. 2020. № 37. С. 71–79. <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2020.38.201504>.
9. Кузнєцов С.С. Підготовка моряків у системі національних інтересів України на морі: до питання організаційно-правового забезпечення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 1. С. 194–198. <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.1.34>.
10. Кузнєцов С.С. Оновлення правового забезпечення військово-морської діяльності як пріоритетного напрямку державної морської політики України. *Право та державне управління*. 2020. № 2. С. 81–86. <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.2.12>.
11. Кузнєцов С.С. Морська доктрина України: еволюційний аспект процесу формування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 2. С. 50–59. <https://doi.org/10.32850/sulj.2020.2.9>.
12. Кузнєцов С.С. Доктринотворення – стадія процесу суспільного (суспільно-свідомого) управління соціальною поведінкою суб'єктів суспільних відносин. *Правова держава*. 2020. № 39. С. 100–110. <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2020.39.212988>.

13. Кузнецов С.С. Доктринотворення – стадія процесу державного (владно-вольового) управління соціальною поведінкою суб'єктів суспільних відносин. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 3(23). С. 59–68. <https://doi.org/10.35774/app2020.03.059>.

14. Кузнецов С.С. Морська доктрина України 2009 року – організаційний (процесуально-процедурний) аспект правотворення і доктринотворення. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 16. С. 43–53. <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.16.06>.

15. Кузнецов С.С. Морська доктрина України на період до 2035 року (2009 – 2015 – 2018 років): організаційний (процесуально-процедурний) аспект доктринотворення. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2021. № 1(71). Т. 1. С. 17–26. <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.1.3>.

16. Кузнецов С.С. Концепт «морські правовідносини» у контексті правової (морської) доктрини для України. *Нове українське право*. 2021. Вип. 3. С. 63–71. <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.3.9>.

17. Кузнецов С.С. Україна – держава прапора: концепт «реальний зв'язок» у контексті правової (морської) доктрини (частина I. Становлення). *Нове українське право*. 2021. Вип. 4. С. 237–244. <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.4.35>.

18. Кузнецов С.С. Україна – держава прапора: концепт «реальний зв'язок» у контексті правової (морської) доктрини (частина II. Сучасність). *Нове українське право*. 2021. Вип. 5. С. 51–57. <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.5.7>.

19. Кузнецов С.С. Чорноморський басейновий регіоналізм: керівне положення правової (морської) доктрини України (міжнародно-правовий вимір). *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*. 2021. № 1(49). С. 128–135. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.1\(49\).233059](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.1(49).233059).

20. Кузнецов С.С. Чорноморський басейновий євро регіоналізм: керівне положення правової (морської) доктрини (євроінтеграційний вимір: Україна – Рада Європи). *Публічне право*. 2021. № 1(41). С. 71–86. <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-41-7>.

21. Кузнецов С.С. Азово-Керченська акваторія у концепції історичних вод. *Правова держава*. 2021. № 42. С. 108–114. <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2021.42.232425>.

22. Кузнецов С.С. Концепт «морська діяльність» у контексті правової (морської) доктрини для України. *Дніпровський науковий часопис*

публічного управління, психології, права. 2021. Вип. 2. С. 98–103. <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2021.2.17>.

23. Кузнєцов С.С. Україна – морська держава: концепт «правосуб'єктність» у контексті правової (морської) доктрини. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. Вип. 3. С. 137–143. <https://doi.org/10.15421/392162>.

24. Кузнєцов С.С. Україна – держава прапора: концепт «реальний зв'язок» у контексті правової (морської) доктрини (судно прапора – виключна юрисдикція). *Публічне право*. 2021. № 3(43). С. 77–87. <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-43-8>.

25. Кузнєцов С.С. Україна – прибережна держава: концепт «держава, яка знаходиться в географічно несприятливому положенні» у контексті правової (морської) доктрини. *Юридичний бюлетень*. 2021. Вип. 20. С. 30–38. <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.20.04>.

26. Кузнєцов С.С. Україна – держава прапора: концепт «реальний зв'язок» у контексті правової (морської) доктрини (зобов'язання щодо безпеки мореплавства). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2021. Вип. 53. С. 44–49. <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.53.9>.

Тези доповідей і наукових повідомлень:

27. Кузнєцов С.С. Торговельне мореплавство: генеза правового забезпечення. *Правове життя сучасної України*: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М.Р. Аракелян. Одеса: Видав. дім «Гельветика», 2020. Т. 2. С. 144–147.

28. Кузнєцов С.С. Військово-морська діяльність у системі пріоритетів державної морської політики України: оновлення правового забезпечення. *П'яті Таврійські юридичні наукові читання*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15–16 трав. 2020 р.). Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2020. С. 117–119.

29. Кузнєцов С.С. Морська доктрина як стратегія побудови оновленого морського законодавства України. *Адміністративно-правова доктрина і практика в умовах сучасних викликів*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4–5 черв. 2020 р.) / ред. кол. І.С. Гриценко, Р.С. Мельник та ін. Київ: Видав. дім «Гельветика», 2020. С. 23–27.

30. Кузнєцов С.С. Загальнотеоретичний підхід до визначення категорії «доктрина». *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матеріали

Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 12–13 черв. 2020 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С. 20–23.

31. Кузнєцов С.С. Чорноморський басейновий регіоналізм: до визначення поняття. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 29–30 січ. 2021 р.). Львів: Західноукр. орг. «Центр правничих ініціатив», 2021. Ч. 2. С. 69–73.

32. Кузнєцов С.С. Чорноморський басейновий єврорегіоналізм: перспективи для оновлення морської доктрини України. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-ти річчя проголошення незалежності України та 25-ти річчя прийняття Конституції України)*: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.). / за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса: Видав. дім «Гельветика», 2021. Т. 1. С. 412–414.

33. Кузнєцов С.С. Терміно-поняття «держава-учасниця» – позначення правового статусу суб'єкту «морських» правовідносин (у контексті «UNCLOS'82»). *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 14–15 січ. 2022 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2022. С. 105–109.

34. Кузнєцов С.С. Терміно-поняття «прибережна держава» – позначення правового статусу суб'єкту «морських» правовідносин (у контексті «UNCLOS'82»). *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, Україна, 21–22 січ. 2022 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2022. С. 11–14.

35. Кузнєцов С.С. Терміно-поняття «морська держава» – позначення правового статусу суб'єкту «морських» правовідносин (у контексті «UNCLOS'82»). *Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21–22 січ. 2022 р.). Харків: Східноукр. наук. юрид. організація, 2022. С. 90–93.

36. Кузнєцов С.С. Терміно-поняття «держава-прапора» – позначення правового статусу суб'єкта «морських» правовідносин (у контексті «UNCLOS'82»). *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права*: матеріали VII Міжнар. наук. конф. (м. Кременчук, 21–22 січ. 2022 р.). Кременч. нац. ун-т ім. М. Остроградського. Одеса: Видав. дім «Гельветика», 2022. С. 308–311.

37. Кузнецов С.С. Україна – морська держава: концепт терміно-поняття «правосуб'єктність» у контексті її правового статусу. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.: тези допов. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 28–29 січ. 2022 р.)* / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2022. С. 5–9.

38. Кузнецов С.С. Правова (морська) доктрина для України: концепт терміно-поняття «морські правовідносини». *Пріоритетні напрями розвитку правової системи України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 28–29 січ. 2022 р.)*. Львів: Західноукр. організація «Центр правничих ініціатив», 2022. С. 11–14.

39. Кузнецов С.С. Правова «морська» доктрина для України: концепт терміно-поняття «морська діяльність». *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 28–29 січ. 2022 р.)* Запоріжжя: Запорізька міська громад. організ. «Істина», 2022. С. 6–9.

АНОТАЦІЯ

Кузнецов С.С. Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації морської доктрини України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 – Право). – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2024.

Дисертація є першим в українській науці адміністративного права комплексним науковим дослідженням, присвяченим створенню на основі досягнень адміністративно-правової науки, норм адміністративного права, міжнародних та регіональних стандартів публічного адміністрування морської діяльності науково обґрунтованої концепції адміністративно-правового забезпечення формування та реалізації морської доктрини України, формулюванню висновків та пропозицій щодо удосконалення національної системи управління морською діяльністю за мирного часу та в умовах дії правового режиму воєнного стану з метою відновлення та захисту національних інтересів і суверенних прав України у морських просторах.

Визначено місце правових доктрин у системі публічного адміністрування морської діяльності, вироблено теоретичне підґрунтя формування морської правової доктрини України, а також сформульовано теоретико-прикладний базис концепції адміністративно-

правового забезпечення формування та реалізації морської доктрини України. Розроблено авторський категоріальний апарат, пов'язаний з формуванням морської доктрини України, охарактеризовано його стадії та етапи.

Оновлено розуміння концепції «реального зв'язку» між судном і державою його реєстрації та акцентовано увагу на тому, що умови надання судну державної належності (національності) слід розглядати не як умови надання дозволу судну плавати під прапором, а як умови надання певною державою права на використання державного прапора (державного символу) судовласникам, тобто особам, які експлуатують (володіють та використовують) судна від свого імені на законних підставах, у процесі експлуатації суден, зокрема обов'язкового використання державного прапора суднами, якщо вони здійснюють плавання у відкритому морі. Це правовідносини також між державою прапора і судном прапора, взаємовідносини, які дістали нормативно-правового врегулювання, тобто взаємовідносини, які реалізуються на підставі, у межах, у формі, у спосіб та відповідно до процедур, визначених положеннями чинних нормативно-правових актів (національних і міжнародних). Додатково обґрунтовано тезу про необхідність прийняття Закону України «Про міжнародний реєстр суден».

Означено шляхи оновлення публічного адміністрування портової діяльності в Україні у мирний час та в особливих умовах. Оцінено практику публічного адміністрування портової діяльності відповідно до Ініціативи щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів 2022 р., виявлено недоліки національного рівня публічного адміністрування роботи «зернового коридору», запропоновано шляхи їх усунення.

Охарактеризовано статус України як держави, що перебуває у географічно несприятливому положенні, та акцентовано увагу на особливих правах, що надаються таким державам відповідно до Конвенції ООН з морського права 1982 р.

Запропоновано внесення до програмних документів довгострокового планування морської галузі норм про поєднання у приморських регіонах потужностей морського і річкового транспорту, необхідності їх синергії з іншими видами транспорту, комплексного (інтегрованого) управління приморськими регіонами, урахування при оновленні механізмів його функціонування зарубіжного досвіду та кращих практик урядування з метою першочергового урахування потреб саме цих регіонів як регіонів-

лідерів, враховуючи також створення нового Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України.

Виокремлено особливості регіонального публічного адміністрування морської діяльності та реалізації його стандартів на національному рівні і підкреслено, що регіоналізм є притаманним публічному адмініструванню морської діяльності, а в регіональних угодах зазвичай міститься перелік форм та методів публічного адміністрування відповідної діяльності для регіонального та національного рівнів, наднаціональний (регіональний) рівень визначено з більшою конкретизацією, а національний вимагає регламентації у внутрішньому законодавстві, форми і методи публічного адміністрування на регіональному рівні наслідують класичні для глобалізованого та транснаціонального правового регулювання концепції.

Підтримано та додатково обґрунтовано пропозиції з вироблення єдиної міжнародної домовленості щодо Азово-Керченського регіону з визнанням Азовського моря як замкненого (напівзамкненого) з установленням та делімітацією прибережних морських просторів, із закріпленням режиму Керченської протоки як протоки, що використовується для міжнародного судноплавства, відповідно до норм та принципів сучасного міжнародного права. Аргументовано необхідність прийняття Закону України «Про внутрішні води та територіальне море України».

Ключові слова: морська діяльність, морська правова доктрина, публічне адміністрування, порти, адміністративна процедура, публічний інтерес, судноплавство, доктрина адміністративного права, морське середовище, державний портовий контроль, Чорне море, регіоналізм, правові режими морських просторів, прибережна держава, юрисдикція.

SUMMARY

Kuznietsov S. Administrative and legal regulation for the formation and realisation of the maritime doctrine of Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Law in the specialty 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law (081 – Law). – National University «Odesa Law Academy», Odesa, 2024.

The dissertation is the first comprehensive scientific research in the Ukrainian science of administrative law, dedicated to the creation on the basis of the achievements of administratively-legal science, the norms of administrative law, the international and regional standards of public administration of maritime activities of the scientifically grounded concept of administratively-legal ensuring formation and realisation of the maritime doctrine of Ukraine,

the formulation of conclusions and proposals for improving the national system of management of maritime activities in peacetime and under the conditions of the legal regime of martial law in order to restore and to protect the national interests and sovereign rights of Ukraine at the sea spaces.

The place of the legal doctrines has been determined in the system of public administration of maritime activities, the theoretical basis has been developed for the formation of the maritime legal doctrine of Ukraine, and the theoretically-applied basis has been formulated of the concept of administratively-legal support for the formation and realisation of the maritime doctrine of Ukraine. The author's categorical apparatus has been developed, related to the formation of the maritime doctrine of Ukraine, its stages and phases have been characterized.

The understanding of the concept of «genuine link» between a ship and a state of its registration has been updated, and focused on the fact that the conditions for granting a ship state ownership (nationalities) should not be considered as a condition of granting permission to a ship to sail under a flag, but as a condition of granting a certain state the right to use a state flag (a state symbol) to shipowners, that is, persons, who operate (the own and the use) ships on their own behalf, during the exploitation of ships, in particular the mandatory use of a state flag by ships, if they sail in open sea. These are also legal relations between a flag State and a flag ship, relations that have got the legal regulation, that is, relations that are realised on the basis, within the frames, in the form, in the way and in accordance with the procedures, defined by the provisions of the current regulatory legal acts (the national and international). In addition, the thesis is substantiated on the need to adopt the Law of Ukraine «On the International Register of Ships».

The ways of updating the public administration are indicated of port activities in Ukraine in peacetime and in special conditions. The practice of public administration has been evaluated of port activities in accordance with the Initiative for the safe transportation of grain and food products from Ukrainian ports in 2022, the shortcomings of the national level have been identified of public administration of the work of the «grain corridor», the ways have been proposed to eliminate them.

The status of Ukraine has been characterized as a state in a geographically unfavorable position and the attention is focused on special rights, granted to such states in accordance with the UN Convention on the Law of the Sea 1982.

The introduction into the program documents of long-term planning of the maritime industry of norms has been proposed on the combination in the seaside regions of sea and river transport capacities, the need for their synergy with

other types of transport, complex (integrated) management of coastal regions, taking into account when updating the mechanisms of its functioning foreign experience and the best governance practices in order to take into account immediate the needs of these regions as leading regions, taking into account the creation of a new Ministry of Development of Communities, Territories and Infrastructure of Ukraine.

The features have been highlighted of regional public administration of maritime activities and implementation of its standards at the national level and it has been emphasized that regionalism is inherent in public administration of maritime activities, and the regional agreements usually contain a list of forms and methods of public administration of relevant activities for regional and national levels, supranational (regional) level has been defined with a greater concretization, and the national level requires regulation in domestic legislation, forms and methods of public administration follow the classical concepts for globalized and transnational legal regulation at the regional level.

The proposals have been supported and further substantiated to develop a unified international agreement on the Azov-Kerch region with the recognition of the Sea of Azov as enclosed (semi-enclosed) with the establishment and delimitation of coastal sea spaces, with the consolidation of the regime of the Kerch Strait as a strait, used for the international navigation, in accordance with the norms and the principles of modern international law. The necessity of adoption has been argued of the Law of Ukraine «On the Internal Waters and the Territorial Sea of Ukraine».

Key words: maritime activity, maritime legal doctrine, public administration, ports, administrative procedure, public interest, shipping, doctrine of administrative law, marine environment, port state control, Black Sea, regionalism, legal regimes of sea spaces, coastal state, jurisdiction.

Підписано до друку 25.05.2024.
Формат 60х90/16. Ум-друк. арк. 1,9.
Наклад 60 прим. Зам. № 2405-08

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com